

Sárkeresztúr épített öröksége

A Mezőföld közepén elterülő útmenti, többutcás település, a főutcával párhuzamos utcákkal, középső részén négyzetes térrel. A sugarasan rendeződő utcák déli végén áll a római katolikus templom. Szalagtelkei fésűs, előkertes beépítésűek. A Belátó és Nyilasok-dűlőkön prësházás pincék sorakoznak.

• Első említése Nagy Lajos király 1351-ben kelt leveléből ismert, Keresztúr formában, amelyben apródjának, Kolos mesternek adományozta a területet. A középkori falut a mai hagyomány a Zsellérdomb területére helyezi. A török hódoltság elején elpusztult, de újraterelése már 1635-ben, a katolikus egyház birtoklása idején elkezdődött. Lakói ettől kezdve kétfelé adóztak. A felszabadító harcok során a falu templomával együtt ismét elpusztult, lakossága erősen megfogyatkozott, azonban kedvező termelési viszonyai miatt újjáépítették. A református imaház 1725-ben, a templom 1745-ben, a római katolikus templom pedig 1785-ben épült fel. Vasútvonala 1897-től üzemel. 1722-ig a jezsuiták birtokolták, majd a székesfehérvári prépost, az önálló egyházmegye megszerveződése után pedig a székesfehérvári püspök birtokaihoz tartozott. Később a Zichy család szerzett nagyobb birtokot a falu határában. Az itt lakók egy része a nagybirtokokon bérmunkában, a törpebirtokosok apró parcellákon gazdálkodtak.

BERTA 2003 (24-25.), ENTZ – SISA 1998 (126-127.), TAK 2017 (5.), VIRÁG 2005 (161.)

Antiochiai Szent Ignác plébániatemplom

A falu központjában, kertben, szabadon álló barokk épület. Építtette Sélyei Nagy Ignác székesfehérvári püspök 1788-ban. • Homlokzati tornyos, egyhajós épület, keskenyebb, félköríves záródású szentélyel. Főhomlokzata 3 tengelyes, a kapu felett az építtető püspök kő címere látható. A tornyon órapárkányt helyeztek el, hagyma alakú sisak fedi. Az oldalhomlokzatokon 2-2 ablakot nyitottak. A bejárat felett karzat húzódik kihasasodó mellvéddel. A hajó síkmennyezetes, pilaszteres faltagolású, főpárkánya triglifes. A szentély csehüvegboltozatos, a záródásban félkupolás. A sekrestyéből megközelíthető szószék a XIX. század első felében készült. A feljáró mellvédjén Keresztelő Szent János életéből vett jelenetek láthatók, a szószékkosáron közepén a 12 éves Jézus a templomban, kétfelől a négy evangélista domborműve helyezkedik el. A hangvetőn egy szent pápa aranyozott szobra áll. A berendezéséhez tartozik egy 1788-ban készült copf mellékoltár is. Felszerelését gazdagítja egy aranyozott ezüst kehely 1900-ból és egy copf aranyozott réz úrmutató 1790-ből.

BARDOLY – HARIS 2008 (92.), ENTZ – SISA 1998 (126.), TAK 2017 (7-8.)

egykori székesfehérvári préposti – székesfehérvári püspöki kastély

Polgármesteri Hivatal

(Fő utca 34.)

Szabadon álló, középészén emeletes, szárnyain földszintes, téglalap alaprajzú épület. Épült 1727-ben, Nesselrode Vilmos prépost megbízásából. • A XVIII. században hosszú ideig a székesfehérvári prépost volt a legnagyobb birtokos a faluban, bár birtokaiért állandó küzdelmet kellett vívnia. A helyzet a tisztséget 1703-1729 között betöltő Nesselrode Vilmos alatt szilárdult meg végleg. Ő is csak 1722-ben tudta visszaszerezni Sárkeresztúrt. 1777-ben, a székesfehérvári püspökség megszervezésével Mária Terézia a birtokot Sélyei Nagy Ignác püspöknek adta át. A birtokigazgatási központként szolgáló kúriát a prépostok, majd a püspökök nyaralóként is használták. 1810 körül a források urasági házként említik, amely emeletes, és 7 szobából áll. Kertjében ekkoriban szépen gondozott gyümölcsös volt, a be nem ültetett területen pedig kendert termeltek. 1862-ben a község előljárósága kinötte a korábbi községházát, és a kastélyt vásárolta meg erre a célra. A II. világháborúban elszenvedett sérülések kijavításának idejét kivéve azóta is megszakítás nélkül ezt a funkciót tölti be. • Homlokzatait

átalakították, díszeit eltávolították, nyílászáróit kicserélték. Középen kosáríves árkád mögött falsíkba simuló rész húzódik, felette megmaradt az eredeti, az építésre emlékeztető kőtábla.

VIRÁG 2005 (161.)

Bella István Művelődési Ház és Könyvtár

(Szent István utca 1.)

Szabadon álló, L alaprajzú, földszintes, nyeregtetős, cserépfedésű épület. Könyöklóparkányos nyílászárói hő- és hangszigeteltek. Rövidebb utcafronti homlokzatát falsávok osztják négy részre, és a teljes homlokzatot keretbe foglalják. 2011 augusztusában felújították, ekkor nevezték el a falu szülöttéről, a Kossuth- és József Attila-díjas költőről.

BOKROS 2011, <https://www.mma.hu/muveszeti-hirek/-/event/10180/felavattak-bella-istvan-kolto-emlektablajat-sarkereszturon;jsessionid=41FFC69877EA3F0CCFEB40C37B51B31A>

Kálvária-domb

Az egykori ótemető területén 2015-ben a község kálváriát emelt. A római korban a domb jelződombként, őrdombként funkcionált, majd a ferencesek kápolnájának, később a falu temetőjének adott helyet. A tetején álló feszület a temető része volt, a keresztet és a korpuszt felújították. A stációk műkőből készült modern stílusú képházakban kerültek elhelyezésre. A képek anyaga festett gipsz. A kálvária felszentelésére 2015. október 17-én került sor. A domborműveket Horváth László címzetes apát ajándékozta a falunak, és áldást mondott az ünnepségen. A felszentelést P. Tokár János, a budapesti belvárosi ferences templom igazgatója végezte.

V. VARGA 2015

Összetartozás-emlékmű

(Hősök tere)

Az alkotást 2018 júniusában, a 21 Keresztúr nevű település 19. nemzetközi találkozójának alkalmából avatták fel. A találkozón anyaországi, felvidéki, kárpátaljai, erdélyi, vajdasági és őrvidéki települések vettek részt. Kovács Tamás kőfaragó munkáját a helyi egyházak képviselői áldották meg és szentelték fel. Az alkotás kőbe vésve mutatja a falvak földrajzi elhelyezkedését.

V. VARGA 2018

Felhasznált irodalom

BARDOLY – HARIS 2008

Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.

BERTA 2003

Berta Györgyné (szerk.): Értéktörző települések a Közép-Dunántúlon. Budapest, 2003, Központi Statisztikai Hivatal Fejér, Komárom és Veszprém Megyei Igazgatóságai.

- BOKROS 2011 Bokros Judit: Épület a jövőért: átadták a Bella István Művelődési Házat. Fejér Megyei Hírlap, 2011. augusztus 6. (online verzió: <https://www.feol.hu/cimlapon/epulet-a-jovoert-atadtak-a-bella-istvan-muvelodesi-hazat-1129834/>)
- ENTZ – SISA 1998 Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)
- V. VARGA 2015 V. Varga József: Stációk a dombon, áldás a Sárkeresztúri Kálváriára. Fejér Megyei Hírlap, 2015. október 18. (online verzió: <https://www.feol.hu/sarkeresztur/staciok-a-dombon-aldas-a-sarkereszturi-kalvariara-1733471/>)
- V. VARGA 2018 V. Varga József: Keresztúrról Keresztúrra. Kőbe vésett településnevek határon innen és túl. Fejér Megyei Hírlap, 2018. június 23. (<https://www.feol.hu/kozelet/helyi-kozelet/kereszturrol-kereszturra-kobe-vesett-telepulesnevek-hataron-innen-es-tul-2413986/>)
- VIRÁG 2005 Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon. 3. kötet. Fejér megye kastélyai és kúriái. Budapest, 2005, Fo-Rom Invest.